

Sylwia Żwak

Współczesne miasto a uchwały rad europejskich

Studia Etnologiczne i Antropologiczne 8, 20-34

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sylwia Żwak

Uniwersytet Śląski
Filia w Cieszynie

Współczesne miasto a uchwały rad europejskich

W obliczu poszerzającej się Unii Europejskiej, zwanej Wspólnotą, obserwuje się coraz większe zainteresowanie przestrzenią miasta, jego życiem gospodarczym i społecznym. Rada Europy, Rada Europejska oraz Rada Unii Europejskiej, a także inne organy UE podejmują działania zmierzające do uregulowania funkcjonowania wewnętrznego miast za pomocą stosowanych przepisów, dotyczących nie tylko spraw społeczno-gospodarczych czy spraw odnoszących się do formowania przestrzeni miejskich, ale i kulturowych.

Traktat z Maastricht stworzył podstawę prawną inicjatyw Wspólnoty oraz określił główne kierunki i zasady polityki UE. Art. 128 tego traktatu mówi o tym, iż Wspólnota ma przyczynić się do rozkwitu kultur państw członkowskich, zachęcać do współpracy między nimi, a także z krajami trzecimi oraz Radą Europy. W związku z tym Rada Europy oraz organy UE podjęły liczne działania ustawodawcze. W artykule tym zostaną przedstawione najistotniejsze uchwały rad, obejmujące problematykę miejską.

Nim przejdę do omówienia, o jakie działania chodzi, chciałabym przypomnieć, czym w istocie są i na jakich zasadach działają rady europejskie oraz jakie znaczenie ma w europejskiej polityce kulturalnej Jednolity Akt Europejski i traktat z Maastricht.

Radę Europy (niem. ER) powołano do życia jako pierwszą polityczną instytucję po II wojnie światowej, a jej głównym celem było osiągnięcie europejskiej

jedności. Uważa się, iż jest ona doskonale predysponowana do współpracy kulturalnej na obszarze Europy¹. Rada działa za pośrednictwem Komitetu Ministrów oraz Zgromadzenia Parlamentarnego. Komitet jest tym organem, w którego gestii leży podejmowanie decyzji, z kolei Zgromadzenie to organ opiniotwórczy i konsultacyjny.

Spotykająca się na szczytach dwa razy do roku Rada wydaje tzw. konwencje, akty prawne, które mają charakter apelacyjny, albowiem ograniczają się jedynie do wzywania państw sygnatariuszy, aby dostosowały prawo narodowe do treści konwencji. Jest ona często mylona z inną europejską organizacją, a mianowicie z Radą Europejską, najważniejszą instytucją polityczną w Unii. Rada Europejska pełni nadrzędną funkcję wobec innych instytucji, mimo iż formalnie nie została ujęta w strukturze decyzyjnej Wspólnoty. Uchwalony na konferencji rządowej w Luksemburgu i w Brukseli (9 września 1985–27 stycznia 1986) Jednolity Akt Europejski (JAE) określił jej skład i częstotliwość spotkań premierów lub prezydentów krajów członkowskich. W Akcie tym zabrakło jednak określenia zakresu kompetencji tego organu, co nastąpiło dopiero w traktacie z Maastricht, gdzie stwierdzono, iż „Rada Europejska nadaje Unii impuls niezbędny do jej rozwoju i określa ogólne kierunki jej polityki”². Rada Europejska podejmuje decyzje na zasadzie consensusu, pozbawione mocy prawnej, lecz wiążące dla Rady Unii Europejskiej, która nadaje im rangę rozstrzygnięć prawnych obowiązujących we Wspólnocie³.

Na czym wobec tego polega działalność ustawodawcza rad europejskich? Kiedy Rada Europy przyjęła w 1954 roku Europejską Konwencję o Kulturze, obejmującą zasady współpracy w dziedzinie oświaty, kultury, ochrony zabytków, sportu i młodzieży, a w preambule podkreślono, iż karta ma odgrywać rolę instrumentu kształtującego wspólną politykę kulturalną Europy⁴, rozpoczęła się długa praca Rady na rzecz kulturalnej integracji Europy.

Problematykę miejską podjęto już w Preambule do Europejskiej Karty Społecznej uchwalonej 18 października 1961 roku w Turynie, w której członkowie oraz sygnatariusze Rady Europy zapewniają, iż są zdecydowani „podjąć wspólnie wszelkie wysiłki dla podnoszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego, zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej, za pomocą odpowiednich instytucji i działań”⁵.

¹ Wspólnota zajęła się aktywnie problemami kultury dopiero w latach siedemdziesiątych XX wieku.

² Art. D Traktatu o Unii Europejskiej.

³ M. B a n k o w i c z: *System instytucjonalny Unii Europejskiej i perspektywy jego przebudowy*. W: A. M a n i a, B. P ł o n k a: *Do jakiej Unii zmierzamy. Polityka i gospodarka Unii Europejskiej*. Kraków 2001, s. 63.

⁴ J. K r u s e: *Europäische Kulturpolitik am Beispiel des Europarats*. Europa 2000, s. 34.

⁵ Dz.U. z 1999 r., nr 8, poz. 67 (www.opzz.org.pl).

Jednym z najważniejszych dokumentów była Europejska Karta Miejska (Europäische Stadtcharte) przyjęta przez Radę Europy 18 marca 1992 roku, dotycząca miast oraz ich otoczenia, rozwoju urbanistycznego, polityki komunalnej i współpracy pomiędzy miastami. W swojej treści Karta Miejska podejmuje następujące problemy:

- rozwoju transportu publicznego, ograniczenia ruchu samochodowego w miastach, m.in. dzięki tworzeniu ścieżek lub stref rowerowych;
- ochrony środowiska naturalnego i przyrody miejskiej;
- kształtu miast, tzn. ochrony budowli, centrów historycznych, bulwarów, ogrodów, skwerów i parków;
- miejskiego dziedzictwa architektonicznego, jego konserwacji, utrzymania i rekonstrukcji;
- budownictwa mieszkaniowego;
- zapobiegania przestępczości oraz zapewnienia bezpieczeństwa w miastach przez wzrost nakładów na walkę z przestępczością czy też skuteczniejszą politykę antynarkotykową;
- ludzi niepełnosprawnych i upośledzonych, dla których przewiduje budowę udogodnień architektonicznych, komunikacyjnych, a także prowadzoną na szeroką skalę politykę integracyjną;
- sportu, rekreacji i turystyki;
- kultury, obejmujące utrzymywanie instytucji kulturalnych, organizację imprez oraz wymianę kulturalną;
- integracji wielokulturowej, obejmujące otwartość wobec obcokrajowców, politykę adaptacyjną cudzoziemców;
- zdrowia, utylizacji odpadów, zmniejszania zanieczyszczeń;
- udziału mieszkańców w planowaniu przestrzennym i zarządzaniu miastem (wspieranie demokracji oraz samorządności lokalnej, otwarcie ku młodzieży);
- problemy ekonomiczne miast⁶.

W ramach Wspólnoty decyzje dotyczące miast podejmuje Rada Europejska. Publikowane są one w formie wniosków końcowych z posiedzeń. Na sesji z 24–25 czerwca 1994 roku, która odbyła się na Korfu, Rada Europejska zapewnia, iż nie tylko gospodarcze, lecz również miejskie i wiejskie potrzeby zostaną realizowane w sektorze rynku wewnętrznego, z uwzględnieniem konkurencyjności małych i średnich przedsięwzięć. Na spotkaniu w Cannes (26–27 czerwca 1995 roku) w sprawach dotyczących miast położono akcent na sprawy mieszkaniowe, publiczne środki transportu, zaopatrzenie w wodę i poprawę stanu zagospodarowania. Rok później, 21 i 22 VI na spotkaniu we Florencji zajęto się m.in. sprawami bezrobocia. Rada Europejska zwróciła się z prośbą o wytypowanie miast i regionów, mogących wziąć udział w pilotażowym projekcie, którego ce-

⁶ I. K i e n z l e r: *Leksykon Unii Europejskiej*. Warszawa 2003, s. 70–71.

lem byłoby wypracowanie sojuszy zawodowych i przygotowanie reformy rynku pracy. Z kolei w Wiedniu 11 i 12 grudnia 1998 roku w postanowieniach końcowych z tego spotkania zapewniono o utrzymaniu dynamiki udzielania pożyczek przez Europejski Bank Inwestycyjny inwestycjom w obszarze urbanistyki. W Köln (3–4 czerwca 1999 roku) wezwano Europejski Bank Inwestycyjny do kontynuacji i rozbudowy akcji kredytowania m.in. w sektorze odnowy miast we wszystkich krajach członkowskich Unii. Na spotkaniu tym zauważono również istotną rolę, jaką odgrywa europejska świadomość wspólnoty w procesie zjednoczeniowym. Dlatego, aby zachować różnorodność oraz istotę europejskiej kultury, Rada Europejska popiera kontynuowaną na następne lata inicjatywę, jaką jest program „Europejska stolica kultury” oraz nowo powstały ramowy program „Kultura 2000”. Zapewnia również, iż projekty kulturalne będą finansowane przez fundusze strukturalne pod warunkiem, że przyczynią się do powstawania trwałych miejsc pracy. Na spotkaniu 24 i 25 marca 1999 roku, które odbyło się w Berlinie, zapewniono, iż obszary ze strukturalnymi trudnościami otrzymają wsparcie w celu dokonania zmian gospodarczo-socjalnych. Do obszarów, które zostaną wyznaczone w prawnych tekstach, należą również obszary miejskie z problemami strukturalnymi. Na spotkaniu w Tampere 15 i 16 października 1999 roku Rada Europejska zapewnia także, że młodociana przestępczość, handel narkotykami oraz przestępczość w mieście będą stanowić priorytety we współpracy państw unijnych w zakresie zapobiegania przestępczości. Na spotkaniu w Nizza (7–9 grudnia 2000 roku) zagwarantowano wsparcie dla polityki miejskiej oraz w walce z socjalnymi i przestrzennymi podziałami w państwach należących do Wspólnoty.

Odpowiadając na działania i apele Rady Europejskiej, Rada Unii Europejskiej przyjęła także liczne uchwały dotyczące problematyki miejskiej. W uchwale z 12 lutego 2001 roku Rada Unii Europejskiej wyjaśnia, iż architektura stanowi podstawowy składnik dziedzictwa kulturowego, historii oraz środowiska życia. Zgodnie z tekstem uchwały architektura jest formą wyrazu artystycznego jej twórców i gustów obywateli. Przedstawia wartość artystyczną, kulturalną i ekonomiczną⁷.

⁷ *Entschließung des Rates vom 12. Februar 2001 zur architektonischen Qualität der städtischen und ländlichen Umwelt*. Nr. (2001/C73/04). „Der Rat der Europäischen Union [...] erklärt, daß:

a) die Architektur einen grundlegenden Bestandteil der informellen Tagung der Umweltminister vom Geschichte, der Kultur und der Lebenswelt jedes unserer Länder bildet und eine der wesentlichen künstlerischen Qualität der baulichen Umwelt hervorgehoben wurde, Ausdrucksformen im Alltagsleben der Bürger sowie das Kulturerbe von morgen darstellt;

b) die Qualität der Architektur ein konstituierendes Merkmal der ländlichen wie auch der städtischen Umwelt und der Landschaft ist;

c) die kulturelle Dimension und die Qualität der materiellen Raumgestaltung in der Regional- und der Kohäsionspolitik der Gemeinschaft berücksichtigt werden müssen;

d) die Architektur eine intellektuelle, kulturelle, künstlerische und berufliche Arbeit darstellt, und die architektonische Dienstleistung somit eine sowohl kulturelle wie auch ökonomische berufliche Dienstleistung ist; [...].”

W związku z tymi spostrzeżeniami Rada Unii Europejskiej poleca państwom członkowskim dołożenie więcej starań zmierzających do polepszenia znajomości budownictwa oraz planowania przestrzennego miasta. Zwraca uwagę na potrzebę wyostrenia wrażliwości inwestorów oraz obywateli na miejską i wiejską kulturę architektoniczną. Ma temu służyć osiągnięcie odpowiedniej wiedzy, dotyczącej charakteru miasta jako przestrzeni, w której powstają nowe obiekty. Rada w uchwale tej wzywa także Komisję Europejską do zważania na to, aby jakość budownictwa i specyfika usług architektonicznych znalazły uwzględnienie w jej polityce oraz finalizowanych programach. Ponadto Komisja w porozumieniu z państwami, zgodnie z obowiązującymi uregulowaniami dotyczącymi funkcjonowania funduszy strukturalnych, powinna szukać nowych dróg i środków, aby zwiększyć udział inicjatyw związanych z budownictwem oraz zachowaniem dziedzictwa kulturowego w ramach polityki strukturalnej. Poza tym w ramach istniejących programów Komisja powinna popierać inicjatywy, które przez zachowanie kulturowej różnorodności promują oraz rozprzestrzeniają miejską i architektoniczną kulturę, jak również wrażliwość na nią⁸.

Realizacja postanowień i uchwał rad europejskich

Działania ustawodawcze zaowocowały licznymi inicjatywami oraz programami, które miały w praktyce realizować cele organów ustawodawczych. I tak już w 1971 roku dzięki pracom Rady Europy powstał „Projekt 14 miast”. Był on reakcją na sytuację z początku lat siedemdziesiątych, kiedy to obywatele wyrażali niezadowolony z lokalnej polityki kulturalnej. Intencją Rady Europy było udzie-

⁸ *Entschließung des Rates vom 12. Februar 2001 zur architektonischen Qualität der städtischen und ländlichen Umwelt...* „Der Rat der Europäischen Union [...] fordert die Kommission auf,

a) darauf zu achten, dass die architektonische Qualität und die Besonderheit der architektonischen Dienstleistung im Rahmen ihrer Politiken, Aktionen und Programme Berücksichtigung finden;

b) im Benehmen mit den Mitgliedstaaten und im Einklang mit den entsprechenden Strukturfondsregelungen nach Mitteln und Wegen zu suchen, wie die architektonische Qualität und die Erhaltung des Kulturerbes im Rahmen der Strukturfondsmaßnahmen stärker berücksichtigt werden können;

c) im Rahmen der bestehenden Programme

– Maßnahmen zur Förderung und Verbreitung der architektonischen und städtischen Kulturen sowie zur Sensibilisierung für diese Kulturen unter Wahrung der kulturellen Vielfalt zu unterstützen;

– die Zusammenarbeit und die Vernetzung der Einrichtungen, die sich mit der Aufwertung des Kulturerbes und der Architektur befassen, zu erleichtern und die Abhaltung von Veranstaltungen von europäischer Dimension zu unterstützen; [...].”

lenie poparcia w przeciwstawieniu się zaistniałej sytuacji przez zaangażowanie narodowych oraz lokalnych rządów w kształtowanie polityki kulturalnej. W tym celu do projektu zaproszono 14 miast: Akureyri (Islandia), Annecy (Francja), Apeldoorn (Holandia), Bolonia (Włochy), Esbjerg (Dania), Exeter (Wielka Brytania), Krems (Austria), La Chaux-de-Fonds (Szwajcaria), Lüneburg, Namur (Belgia), Örebro (Szwecja), Stavanger (Norwegia), Tampere (Finlandia), Turnhout (Belgia), które w latach 1971–1974 podjęły systematyczne studia nad realizowaną przez nie polityką kulturalną. Zakładano, iż każde miasto opracuje indywidualny program polityki kulturalnej na podstawie wspólnie wypracowanego modelu. W praktyce okazało się, iż na przeszkodzie do osiągnięcia założonych celów stanęły lokalne „osobliwości”. Uniemożliwiły one otrzymanie porównywalnych wyników. Mimo to projekt uznano za ważny dla europejskich miast, ponieważ umożliwił wgląd w rozmaite aspekty lokalnej polityki kulturalnej, dzięki czemu zrozumiano, iż priorytety polityki kulturalnej nie mogą być skostniałe, lecz muszą brać pod uwagę indywidualne możliwości miast⁹.

Następcą „Projektu 14 miast” był „Projekt 21 miast: twoje miasto, twoje życie, twoja przyszłość” z 1978 roku. Jego punktem ciężkości podobnie jak u jego poprzednika była animacja społeczno-kulturalna oraz uczestnictwo obywateli europejskich w kształtowaniu środowiska miejskiego. Cel „Projektu 21 miast” stanowiło opracowanie strategii poszerzenia zaangażowania obywateli w rozwój kulturalny. W trakcie badań i wymiany informacji o podjętym nowatorskim projekcie należało ustalić główne wytyczne do kształtowania polityki kulturalnej gmin. Do projektu zakwalifikowano miasta, które miały znaczące problemy kulturalne, a w ich rozwiązywaniu wykazywały się aktywnością i ciekawymi propozycjami.

Założeniem badań nad polityką kulturalną wybranych 21 miast miało być przyczynienie się do uświadomienia sobie nowych problemów, takich jak: kryzys ekonomiczny, bezrobocie, trendy w kulturowym wyrażaniu się grup społecznych, partycypacja, dostęp do instytucji kulturalnych. Otrzymane wyniki odnosiły się więc do różnych aspektów. Zrealizowany projekt nie pozwolił na jasne sformułowanie koncepcji ożywienia „Animation” ze względu na zbyt poważne różnice między treścią a znaczeniem w europejskich miastach. Konferencja zamykająca „Projekt 21 miast”¹⁰, zaowocowała powstaniem nowego projektu „Kultura i regiony”, w trakcie którego miano bliżej zbadać zrodzone wcześniej wątpliwości¹¹.

Innego rodzaju inicjatywą są „Europejskie ścieżki kultury” (*Kulturstraßen*)¹² zainicjowane przez Radę Europy. Jest to program zainspirowany drogami pątni-

⁹ J. K r u s e: *Europäische Kulturpolitik am Beispiel des Europarats...*, s. 140–143.

¹⁰ Konferencja ta odbyła się w maju 1983 r. w Bremen.

¹¹ J. K r u s e: *Europäische Kulturpolitik am Beispiel des Europarats...*, s. 184–186.

¹² Projekt ten jest od 1987 r. częścią składową programów Rady do Spraw Kultury przy Radzie Europy.

czymi w Santiago de Compostela (tzw. szlak św. Jakuba)¹³ i ma na celu stworzenie tras, które ze względu na swoje historyczne, artystyczne, społeczne znaczenie lub geograficzne położenie są ważne dla przedstawienia specyfiki europejskiej. Tak pomyślany projekt ma na celu wzmocnienie europejskiej tożsamości oraz szacunku dla wspólnego dziedzictwa kulturowego. W myśl tego założenia wytypowano m.in. ścieżki: Santiago de Compostela (powstała w 1987 roku i była pierwszą tego typu trasą) oraz różne trasy europejskie o nazwach: jedwabna, barokowa, wiejskiego dziedzictwa, romantyzmu, cystersów, bałtycka, Mozarta, Celtów, Wikingów oraz H. Schickardta. W ramach tego projektu zadaniami dla Rady Europy były działania towarzyszące fazie przygotowawczej nowych „ścieżek”, gromadzenie i rozpowszechnianie informacji na ich temat oraz przygotowanie sesji eksperckiej, mająca służyć rozwojowi ponadgranicznych kontaktów oraz wypracowywaniu aktualnych koncepcji nowych tras. W programie tym mogły uczestniczyć państwa członkowskie. W listopadzie 1991 roku Komitet do spraw Kultury przedłożył projekt „Europejskie ścieżki kultury” do ponownego opracowania w celu zaktualizowania jego koncepcji i strategii. Aby osiągnąć cel zorganizowano specjalną grupę (*Projektgruppe*), której zadaniem było osiągnięcie operacyjnej fazy projektu do roku 1992¹⁴.

Inną formą wspierania miast i ich drogi do wspólnej Europy jest akcja miast partnerskich. Pierwotną ideą współpracy miast była idea „Partnerstwo miast – lepsze poznanie i wzajemne zrozumienie”, która zrodziła się krótko po II wojnie światowej. Dziś nadal łączy europejskie miasta i gminy, dbając o integrację swoich obywateli. Idea partnerstwa stwarza europejskim obywatelom szanse poznania codziennego życia i obyczajów panujących w innych krajach. Daje również możliwość nawiązania dialogu, wymiany doświadczeń, współpracy nad projektami publicznymi, na przykład w zakresie lokalnej integracji, środowiska, rozwoju gospodarczego oraz kulturowej wymiany. Partnerstwo, obejmujące szerokie kręgi społeczne, istotnie przyczynia się do rozwoju już nie tylko społeczeństwa obywatelskiego, ale przede wszystkim unijnego. Stąd tak silne poparcie dla tego typu inicjatyw ze strony Komisji Europejskiej. Dopłaty, tzw. subwencje, trafiają do organizacji, które w swych programach realizują tematy europejskie. Priorytetowo są traktowane imprezy miast i gmin państw członkowskich, nowe formy partnerstwa, projekty związane z małymi i geograficznie odizolowanymi gminami oraz projekty kierowane do grup ludzi młodych lub pokrzywdzonych (*benachteiligten*).

W 1989 roku Parlament Europejski przedłożył program wsparcia Unii, który otworzył europejskim miastom i gminom duże szanse. Z możliwości powiększania doświadczeń i zapoznawania się z unijnymi procedurami korzysta coraz wię-

¹³ Literacki opis takiej ścieżki i przeżyć z jej poznania zob. P. Coelho: *O diário de um mago*. Barcelona 1987. Wyd. polskie: P. Coelho: *Pielgrzym*. Tłum. K. Szczęńska-Maćkowiak. Warszawa 2003.

¹⁴ J. Kruse: *Europäische Kulturpolitik am Beispiel des Europarats...*, s. 193–194.

cej miast i gmin. W roku 2002 złożono aż 2500 wniosków, a z budżetu wydatkowano 12 mln euro na 1300 projektów, z czego 75 było polskich. W związku z wzrastającym zainteresowaniem partnerstwem miast Komisja Europejska w celu podniesienia poziomu projektów od 1993 roku przyznaje nagrodę „Złotych Gwiazd” dziesięciu najlepszym projektom, które przyczyniają się do pogłębiania integracji europejskiej oraz zbliżania obywateli. W dniu 24 maja 2002 roku „Złote Gwiazdy” przyznano następującym projektom:

- „Europa w pierwszym ćwierćwieczu XXI wieku” realizowanemu przez miasta Toro, Condam oraz Grünberg;
- „Poparcie europejskiej integracji poprzez kontakty międzyludzkie” realizowanemu przez miasto Skerries oraz kanton Guichen w Bretonii;
- „Szwedzcy i czescy obywatele na drodze do wielokulturowej Europy – tjeckisk-svensk-kulturveckan” realizowanemu przez miasta Borlänge i Prostějov;
- „Zapoznanie się z holenderskimi modelami władz gminnych w przeddzień przystąpienia Polski do Unii Europejskiej” realizowanemu przez miasta Sint-Michielsgestel oraz Buk;
- „Inicjatywy partnerstwa miast jako faktor europejskiej integracji. Doświadczenia i przyszła współpraca między Sepopolem, Lagendorfem i Pravdinskiem” realizowanemu przez miasta Sepopol, Lagenderf oraz Pravdinsk;
- „Przybywamy. Międzynarodowy festiwal dziecięcej i młodzieżowej sztuki regionu Panevezys” realizowanemu przez miasta: Nyireguhaza, Kristianstad, Kalmar, Kolding, London, Lunen, Vilnius;
- „Unia Europejska jako wspólne ramy: Spotkanie władz trzech miast z Grecji, Turcji i Bułgarii” realizowanemu przez miasta: Egiros, Kesan, Tupolovgrad;
- „Wielokulturowe obchodzenie Bożego Narodzenia przez młodych ludzi” realizowanemu przez miasta: Leiden, Bonn, Grenoble;
- „Europejski dzień partnerstwa miast” realizowanemu przez 52 miasta z Niemiec, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Włoch, Holandii oraz region Puy-de-Dome;
- „Środowisko naturalne Europy. Obywatel honoru” realizowanemu przez Malmö oraz Barcelonę¹⁵.

Efektem prac organów rad unijnych, dotyczących miast, jest program „Regiony i miasta dla Europy”, tzw. RECITE¹⁶, wdrożony w 1991 roku przez Komisję Europejską i skierowany do miast i regionów liczących powyżej 50 tys. mieszkańców. Jego głównym zadaniem jest wspieranie współpracy, wymiany doświadczeń i informacji, a także projektów specyficznych dla danego miasta lub obszaru. W kompetencji RECITE leży również poprawa funkcjonowania samorządów lokalnych i regionalnych oraz ochrona środowiska naturalnego obszarów zurbani-

¹⁵ http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/towntwirn/index_de.htm.

¹⁶ Program ten działa na podstawie art. 10 Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, który pozwala Komisji rocznie wydać 1% budżetu Unii Europejskiej na dofinansowanie projektów. W latach 1995–1999 na politykę miejską wydano 80 mln ECU.

zowanych. Drugą edycję tego programu uruchomiono w latach 1998–2002 pod nazwą RECITE II. Ten program finansował projekty rozwijające lokalny potencjał. Priorytetowo traktowano te projekty, które tworzyły nowe miejsca pracy, równe warunki działalności gospodarczej, chroniły środowisko naturalne lub zapewniały udział małych przedsiębiorstw w rynku wewnętrznym¹⁷.

Za rozwój obszarów miejskich liczących co najmniej 10 tys. mieszkańców oraz obszarów, które są dotknięte problemami strukturalnymi, jest odpowiedzialna Inicjatywa Wspólnotowa dotycząca Obszarów Miejskich, tzw. URBAN, realizowana przez Komisję Europejską w ramach polityki społecznej i strukturalnej w latach 1994–1999. Głównymi celami URBAN są: wspieranie rozwoju ekonomicznego i socjalnego miast, renowacja infrastruktury oraz wyposażenia miejskiego, ochrona środowiska naturalnego, badania nad rozwiązaniem określonych problemów urbanistycznych, pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw, tworzenie centrów rozwoju urbanistycznego i ekonomicznego oraz biur konsultantów, tworzenie nowych miejsc pracy w miastach, podnoszenie bezpieczeństwa a zarazem prewencja przez wspieranie partycypacji mieszkańców w systemie bezpieczeństwa osiedli miejskich, wspieranie życia kulturalnego, sportu i rekreacji w miastach. Inicjatywa ta została przedłużona na lata 2000–2006 pod nazwą URBAN II, a jej celami jest wspieranie innowacyjnych strategii rozwoju społeczno-ekonomicznego, wdrażanie metod służących do sprawdzania jej rezultatów w praktyce.

Innego rodzaju inicjatywami są programy realizujące współpracę między miastami czy regionami. Cenna dla nawiązywania współpracy między miastami jest Unia Miast Bałtyckich (Union der Ostseestädte) założona w 1991 roku przez 86 miast z 10 państw nadbałtyckich. Głównymi celami Unii, posiadającej status obserwatora w Radzie Państw Bałtyckich, Parlamentarnej Konferencji na Rzecz Współpracy na obszarze Morza Bałtyckiego, Komisji Helsińskiej (HELCOM) oraz Kongresie Władz Lokalnych i Regionalnych, jest promowanie równowagi gospodarczego i ekonomicznego rozwoju regionu nadbałtyckiego, umacnianie współpracy oraz wymiany doświadczeń pomiędzy miastami tego regionu, jak również z miastami z innych regionów Europy oraz całego świata¹⁸. Z kolei w ramach programu MED-URBS zainicjowanego na lata 1993–1996 realizowano współpracę między instytucjami UE a basenu Morza Śródziemnego. Poza standardowymi celami, tj. wymianą doświadczeń i zacieśnianiem współpracy między-miastowej, głównymi zadaniami tego programu było utworzenie sieci miast oraz rozwiązywanie konkretnych problemów związanych z ich rozwojem, na przykład zaopatrzenie w wodę, ochrona środowiska naturalnego, planowanie przestrzenne, podatki¹⁹.

¹⁷ I. Kienzler: *Leksykon Unii Europejskiej...*, s. 256.

¹⁸ infoport.pl/content/?dn=12%2C6%2C12.

¹⁹ I. Kienzler: *Leksykon Unii Europejskiej...*, s. 235.

Podobne cele postawiono programom ECOS i OUVERTURE przyjętym przez Komisję Europejską w odpowiedzi na przemiany ustrojowe w krajach byłego bloku wschodniego. W 1995 roku połączono je w jeden projekt pod wspólną nazwą ECOS_OUVERTURE („Współpraca międzyregionalna z obszarami leżącymi poza Unią Europejską”). Założeniem projektu finansowanego przez Fundusz Rozwoju Regionalnego było wspieranie współpracy między regionami i miastami Unii oraz Europy Środkowej, a także krajów byłego Związku Radzieckiego i basenu Morza Śródziemnego. Ponadto realizacja tego projektu miała przyczynić się do ekonomicznego i socjalnego ujednoczenia słabo rozwiniętych miast i regionów, wzięcia udziału w transformacji ustrojowej krajów spoza Unii, a ponadto zaangażowania się w restrukturyzację władz lokalnych i regionalnych²⁰. Do zadań omawianego programu należało organizowanie seminariów, wymiany doświadczeń i delegacji.

W latach 1997–1998 uruchomiono ECOS_OUVERTURE II, którego celem było wsparcie projektów obejmujących mały biznes rynku wewnętrznego Unii, „rozwoju potencjału lokalnego, poprawy metod pracy samorządów lokalnych, tworzenia równych szans rozwoju gospodarczego i ochrony środowiska naturalnego”²¹.

Z inicjatywy Rady Unii Europejskiej wprowadzono „Piąty ramowy program w zakresie rozwoju i zastosowania badań i technologii”. W obrębie programu realizowanego w latach 1998–2002 finansowano akcję: „Miasto jutra i dziedzictwo kulturowe”²², która miała na celu poprawę miejskiej rzeczywistości, poparcie tworzenia europejskich sieci w zakresie rozwoju badań nad zachowaniem dziedzictwa kulturowego²³.

Znaczącą rolę w uregulowaniu wewnętrznego funkcjonowania miast odgrywają fundusze strukturalne²⁴, które przewidują finansowanie w ramach polityki społecznej projektów, mających na celu modernizację oraz odnowę dzielnic

²⁰ www.ikz.edu.pl/serwis/euro/ref/zaucha/zaucha/htm.

²¹ I. K i n z l e r: *Leksykon Unii Europejskiej...*, s. 46.

²² Oryginalny tytuł akcji brzmi: *The City of Tomorrow and Culture Heritage*.

²³ www.cordis.lu/eesd/ka4/projects.htm.

²⁴ W art. 20 Rozporządzenia Rady [Unii Europejskiej] z 21 VI 1999 r. wprowadzającym ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych (1260/1999/WE) ustalono, iż inicjatywy Wspólnoty obejmują „gospodarczą i społeczną regenerację miast i obszarów miejskich znajdujących się w kryzysie w celu promowania zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich (URBAN)”. Z kolei w art. 3 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (Unii Europejskiej) z dnia 21 VI 1999 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (1261/1999/WE), powołując się na przytoczony wcześniej art. 20 oraz 21 Rozporządzenia nr 1260/1999/WE Parlament oraz Rada, stwierdzają, iż „[...] fundusz FRDF uczestniczy we wdrażaniu inicjatyw Wspólnoty, dotyczących współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej, mających na celu popieranie harmonijnego, zrównoważonego i trwałego rozwoju terytorium Wspólnoty jako całości („Interreg”), jak i wdrażaniu tych inicjatyw Wspólnoty, które zmierzają do gospodarczej i społecznej odnowy miast i terenów podmiejskich, zagrożonych z punktu widzenia trwałego rozwoju urbanistycznego („URBAN”)”.

mieszkaniowych, obiektów przemysłowych i powojkowych oraz wyremontowanie zabytkowych centrów. Ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego są również finansowane inwestycje związane z remontami obiektów instytucji publicznych, remontami dróg, zakładaniem kanalizacji, dostawą gazu i energii na obszarach o najmniej korzystnym rozwoju, tj. obszarach wiejskich, przemysłowych, powojkowych oraz zdegradowanych dzielnic miast²⁵. W ramach tego funduszu wsparto np. audiowizualne centrum Pole de l'Image in Angouleme we Francji, dzielnicę miasta Dublina Temple Bar oraz Lowry Centre w Wielkiej Brytanii.

Najważniejszymi kulturalnymi inicjatywami w obrębie miejskiej polityki jest realizowany w ramach programu KALEIDOSCOPE projekt „Europejskie miasto kultury”²⁶, który miał przybliżyć obywatelom Unii dorobek kulturalny miast europejskich. Z pomysłem wystąpiła na posiedzeniu Rady Ministrów ówczesna minister kultury Grecji Melinie Marcouri. Wyboru „miasta kultury” dokonywali przedstawiciele państw członkowskich Wspólnoty. Były to kolejno, wyznaczone od 1985 roku: Ateny, Florencja, Amsterdam, Berlin, Paryż, Glasgow, Dublin, Madryt, Anvers, Lizbona, Luksemburg, Kopenhaga, Tesaloniki, Sztokholm, Weimar. W 2000 roku, ze względu na symboliczność daty, „europejskim miastem kultury” zostało aż 9 miast. Były to: Awinion, Bergen, Bolonia, Bruksela, Kraków, Helsinki, Praga, Reykjavik, Santiago de Compostella. W 2001 dołączyło do nich Porto, Rotterdam, w 2002 Brugia, Salamanka, w 2003 Graz, w przyszłym roku zaś będą to Genua oraz Lillie. Decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady z 25 maja 1999 roku akcja „Europejska stolica kultury” będzie kontynuowana w latach 2005–2019.

Priorytetem całego projektu jest prezentacja różnorodności i jedności europejskich kultur oraz propagowanie projektów sprzyjających wzajemnemu poznaniu kultur przez Europejczyków.

Ze względu na fakt, iż do opisanego projektu nie mogły przystąpić państwa Europy Środkowo-Wschodniej, 18 maja 1990 roku deklaracją ministrów kultury przyjęto projekt nazwany „Miesiącem kultury europejskiej”, w którym oprócz państw Wspólnoty mogły brać udział właśnie państwa postkomunistyczne. Od 1992 roku uczestniczyły w nim następujące miasta: Kraków, Graz, Budapeszt, Nikozja, Sankt-Petersburg, Lubliana, La Valetta, Linz i Płowdiw. W 1999 roku zaplanowano ostatnią edycję „Miesiąca kultury”, stąd przerwa na rok 2000. W roku 2001 wznowiono projekt, a jego gospodarzami została Bazylea i Ryga²⁷.

Parlament Europejski wspólnie z Radą Unii Europejskiej 14 lutego 2000 roku wraz z ustanowieniem programu „Kultura 2000” jako jednolitego instrumentu fi-

²⁵ *Fundusze strukturalne w Polsce*. Warszawa 2002, s. 20 (wyd. broszurowe, brak autora).

²⁶ Program zainicjowany postanowieniem Rady Ministrów do spraw Kultury z 13 czerwca 1985 r. ABI, nr C 153.

²⁷ K. Wałuch: *Polityka kulturalna Unii Europejskiej*. Płock 2001, s. 28.

nansowania i planowania współpracy kulturalnej na lata 2000–2004, zapewnił jednocześnie dalszą realizację programów „Miasto” oraz „Miesiąc kultury europejskiej”.

Podsumowanie

Współczesne miasto dla Europejczyków to nie tylko źródło problemów gospodarczych, społecznych i kulturowych – przede wszystkim jest miejscem, które sprzyja kontaktom kulturowym, etnicznym, jak również europejskim. Odgrywa dużą rolę w realizacji traktatowych założeń Wspólnoty, takich jak: tworzenie Europy na podstawie zasad demokracji, kształtowanie społeczeństwa informatycznego oraz obywatelskiego, ochrona wolności i praw człowieka.

Dla procesów integracyjnych najważniejsze wydaje się podnoszenie wiedzy na temat historii i kultury narodów europejskich, zachowanie dziedzictwa kulturowego, wzmacnianie poczucia tożsamości europejskiej oraz wytworzenie porozumienia między narodami. Dla osiągnięcia tych celów wykorzystuje się mieszkalną, administracyjną, turystyczną, rekreacyjną, a także sakralną przestrzeń miejską. Jest to wskazanie młodemu pokoleniu Europejczyków wspólnego dorobku kultury europejskiej przez zachowanie architektury²⁸ czy rozwój sztuki. Jednocześnie jednak uwypukla się różnice między kulturami poszczególnych narodów i grup etnicznych, podkreślając w ten sposób bogactwo i wyjątkowość ogólnoeuropejskiej kultury. Manfred Rommel, burmistrz miasta Stuttgart, stwierdził, iż europejskie miasto można poznać po tym, że „członkowie różnych narodów i kręgów kulturowych wspólnie żyją w duchu wzajemnego poszanowania”²⁹. I właśnie takie działania jak: „Europejskie ścieżki kultury”, „Europejska stolica kulturalna” czy „Europejski miesiąc kultury”, ukazujące miejsca i wydarzenia specyficzne ze względów artystycznych, społecznych czy geograficznych, zmierzają do wzmocnienia poczucia przynależenia obywateli do jednej wspólnoty, a jednocześnie do pogłębienia wrażliwości na różnorodność kulturową. Wspieranie projektów dotyczących konserwacji i ochrony dziedzictwa kulturowego sprzyja również rozwojowi oraz rozpowszechnianiu nowatorskich koncepcji, metod i technik. Realizuje się również wiele programów i inicjatyw („14 miast”, „21 miast”, RECITE), mających na celu poprawę funkcjonowania samorządów lokalnych i regionalnych oraz wytyczenie nowej polityki kulturalnej miast i gmin.

²⁸ Treści te zawiera Konwencja Rady Europy o ochronie architektonicznego dziedzictwa Europy z 3 października 1985 r.

²⁹ *Kulturbühne Europa*. Bonn 1990, s. 40.

Działalność rad europejskich pociąga za sobą dalsze inicjatywy obywateli mające na celu współpracę. Dzięki Nagrodzie Europy³⁰ przyznawanej przez Radę Europy w 1984 roku powstało Stowarzyszenie Miast Laureatów Nagrody Europy. Członkiem stowarzyszenia może zostać miasto, które zostało nagrodzone za działania na rzecz współpracy i solidarności europejskiej. Celami statutowymi stowarzyszenia jest rozwijanie współpracy między miastami, promowanie idei europejskiej i zrozumienia między narodami oraz organizacja imprez europejskich³¹.

Charakterystyczne dla wszystkich uchwał rad europejskich jest to, że zawsze za wszelkimi postanowieniami stoi człowiek. To jemu akty prawne zapewniają poprawę jakości życia, mieszkania, bezpieczeństwo, a przede wszystkim mają mu zapewnić możliwość wpływania na kształt realizowanej przez władze lokalne, regionalne, narodowe i europejskie polityki. Europejskie uchwały mają po prostu na celu ukształtowanie społeczeństwa obywatelskiego w pełni za siebie odpowiedzialnego. Czy Polska skorzysta z rodzącej się możliwości, zobaczymy. Na razie z doświadczeń naszych sąsiadów skorzystamy w niewielkim stopniu, jednak gdy realizujemy już jakieś projekty, są one doceniane.

Tabela 1

Ważniejsze akty prawne, uchwały i decyzje poruszające problematykę miejską

Nazwa dokumentu	Autor dokumentu	Data
Europejska Konwencja o Kulturze	Rada Europy	1954
Preambuła do Europejskiej Karty Społecznej	Rada Europy	18 X 1961
Europejska Karta Miejska (Europäische Stadtcharte)	Rada Europy	18 III 1992
Wnioski końcowe z posiedzenia na Korfu	Rada Europejska	24–25 VI 1994
Wnioski końcowe z posiedzenia w Cannes	Rada Europejska	26–27 VI 1995
Wnioski końcowe z posiedzenia w Wiedniu	Rada Europejska	11–12 XII 1998
Wnioski końcowe z posiedzenia w Köln	Rada Europejska	3–4 VI 1999
Wnioski końcowe z posiedzenia w Berlinie	Rada Europejska	24–25 III 1999
Wnioski końcowe z posiedzenia w Tampere	Rada Europejska	15–16 X 1999
Wnioski końcowe z posiedzenia w Nizza	Rada Europejska	7–9 XII 2000
Rozporządzenia Rady z 21 VI 1999 r. (1260/1999/EG)	Rada Unii Europejskiej	21 VI 1999
Entscheidung des Rates vom 12. Februar 2001 zur architektonischen Qualität der städtischen und ländlichen Umwelt. Nr. (2001/C73/04)	Rada Unii Europejskiej	12 II 2001
Übereinkommen zum Schutz des architektonischen Erbes Europas	Rada Europy	3 X 1985

³⁰ Nagroda Europy została ustanowiona 20 czerwca 1955 r. przez Komitet Ministerialny.

³¹ www.czestochowa.um.gov.pl/europeprize/stowarzyszenie.htm.

Tabela 2

Projekty i programy realizowane przez miasta w sferze kultury

Nazwa projektu lub programu	Inicjator	Czas realizacji
„14 miast”	Rada Europy	1971–1974
„21 miast: twoje miasto, twoje życie, twoja przyszłość”	Rada Europy	1978–1983
„Europejskie ścieżki kultury” (Kulturstraßen)	Rada Europy	1987–1992
„Partnerstwo miast – lepsze poznanie i wzajemne zrozumienie”	Komisja Europejska	po II wojnie światowej
„Regiony i miasta dla Europy”, tzw. RECITE	Komisja Europejska	1994–1999
RECITE II	Komisja Europejska	1998–2002
„Inicjatywa wspólnotowa dotycząca obszarów miejskich”, tzw. URBAN	Komisja Europejska	1994–1999
URBAN II	Komisja Europejska	2000–2006
ECOS	Komisja Europejska	1991
OUVERTURE	Komisja Europejska	1991
ECOS_OUVERTURE	Komisja Europejska	1995
ECOS_OUVERTURE II	Komisja Europejska	1997–1998
Unia Miast Bałtyckich (Union der Ostseestädte)	86 miast z 10 państw nadbałtyckich	Od 1991
programu MED-URBS	Komisja Europejska	1993–1996
Miasto jutra i dziedzictwo kulturowe	Rada Unii Europejskiej	1998–2002
„Europejskie miasto kultury”	Rada Ministrów do spraw Kultury z 13 czerwca 1985 r. ABI. nr C 153	1985–2004
„Europejska stolica kultury”	Parlament Europejski i Rada z 25 maja 1999 r. 1419/1999/EG	2005–2019
„Miesiąc kultury europejskiej”	Decyzja ministrów kultury z 18 maja 1990 r.	1992–1999
„Miesiąc kultury europejskiej”	Rada Ministrów Kultury	Od 2001
„Kultura 2000”	Parlament Europejski wraz z Radą Unii Europejskiej 14 II 2000 r. (508/2000/EG)	2000–2004

Contemporary city and resolutions of the European councils

S u m m a r y

The article presents a contemporary city not only as a source of economic, social and cultural problems, but also as a place, which is conducive to cultural, ethnic, and European contacts. A city is also a space, which plays a major part in the realization of the guidelines of the Community. A creation of Europe on the basis of democracy, molding of informative and citizen society, protection of human freedom and rights are the main targets of the Union, realized through the activity of the European Council, Council of Europe, European Union Council and other authorities of the Community. These Councils aim at a regulation of internal functioning of cities by the means of creating regulations, which concern not only the social and economic matters, or matters concerning the molding of city space, but also the cultural affairs. The article presents both legal activities, taken by the European councils, and the realization of these resolutions.

Die gegenwärtige Stadt und die Beschlüsse der europäischen Räte

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der vorliegende Artikel zeigt die heutige Stadt nicht nur als eine Quelle von wirtschaftlichen, gesellschaftlichen und kulturellen Problemen, sondern vor allem als eine Stelle, die die kulturellen, ethnischen und europäischen Kontakte begünstigt. Eine Stadt ist auch ein Raum, der bei der Verwirklichung der Vertragsrichtlinien der Europäischen Gemeinschaft wesentliche Rolle spielt. Das auf die Demokratie stützende Europa, die Entstehung der Computergesellschaft und Bürgergesellschaft, der Schutz von der menschlichen Freiheit und Menschenrechten – das sind die Hauptziele der Europäischen Union, die durch Vermittlung des Europarates, des Europäischen Rates, des EU-Rates und anderer gemeinschaftlicher Organe realisiert werden. Alle diese Räte sollen innere Funktionen der Städte anhand bestimmter Vorschriften sicherstellen; das betrifft nicht nur sozial-wirtschaftliche Funktionen, sondern auch die Stadtraumplanung und das Kulturleben. In dem Artikel wurden die von den europäischen Räten gefassten Rechtsbeschlüsse und deren Durchführung dargestellt.